

Всеукраїнська науково-практична конференція «Освітнянські бібліотеки України. Історичні тенденції. Сучасний стан та перспективи розвитку»

27–29 жовтня 2005 р. у Києві відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція «Освітнянські бібліотеки України. Історичні тенденції. Сучасний стан та перспективи розвитку». Її організувала Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського (ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського) за сприяння Академії педагогічних наук України (АПН України), Міністерства освіти і науки України (МОН України) та Української бібліотечної асоціації (УБА).

Мета заходу – підсумувати перше п'ятиріччя діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та проаналізувати доробок, здійснений у рамках наукового проекту Бібліотеки «Створення, становлення та розвиток освітнянських бібліотек України (X–XX ст.)» (наук. керівник – П. І. Рогова, канд. іст. наук) протягом 2001–2005 рр. за такими напрямками:

- дослідження витоків, тенденцій становлення і розвитку освітнянських бібліотек у контексті історико-культурного та освітнього процесів в Україні;
 - розбудова ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як національного галузевого книгозбирання, науково-дослідного, науково-методичного й координаційного центру мережі освітнянських бібліотек України;
 - науково-дослідна діяльність ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з питань галузевого бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства та інформатизації;
 - створення системи науково-інформаційного забезпечення розвитку педагогічної науки, освіти і практики;
 - актуалізація організаційної, інформаційної та науково-методичної діяльності бібліотек освітнянської мережі України для повноцінного бібліотечно-інформаційного забезпечення користувачів галузі;
 - підготовка і перепідготовка кадрів бібліотек освітнянської галузі, підвищення їхнього фахового рівня в умовах реформування та модернізації педагогічної науки, освіти і практики.
- У роботі конференції взяли участь 165 осіб –

представники МОН України, АПН України, Центру інформаційних ресурсів Посольства США в Україні, зарубіжні гості, директори обласних (міських) інститутів післядипломної педагогічної освіти, фахівці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національної парламентської бібліотеки України, Національної бібліотеки України для дітей, Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки Української академії аграрних наук, Державної науково-технічної бібліотеки України, Державної наукової медичної бібліотеки України, Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича КНУ ім. Тараса Шевченка, Наукової бібліотеки НПУ ім. М. Драгоманова, бібліотечні фахівці наукових установ АПН України, бібліотек обласних (міських) інститутів післядипломної педагогічної освіти, наукових бібліотек вищих навчальних закладів педагогічного та інженерно-педагогічного профілю III–IV р. а., професійно-технічних, загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів, методисти з бібліотечних фондів шкільних книгозбірень районних відділів освіти та обласних, міських управлінь освіти і науки. У роботі конференції також взяли участь представники видавництва «Індустрія інтелекту», «Самміт – книга».

Конференція працювала у пленарному («Освітнянські бібліотеки України. Історичні тенденції. Сучасний стан та перспективи розвитку») та секційному режимах (секції: «Інноваційна діяльність спеціальних наукових бібліотек в інформаційному просторі України», «Перспективні напрями розвитку бібліотек загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів в умовах модернізації освіти в Україні»).

Пленарне засідання конференції відкрила директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, канд. іст. наук П. І. Рогова. У вступному слові вона привітала присутніх із відкриттям першої Всеукраїнської науково-практичної конференції, організованої ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, і наголосила, що на конференцію делеговано бібліотечних працівників книгозбірень освітнянської галузі та бібліотек інших систем і відомств з усієї держави. Директор зазначила, що на конференції будуть

підведені результати наукового проекту ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, в якому досліджувалася історія становлення, розвитку та сучасного стану освітянських бібліотек України, підсумовуватиметься п'ятирічна робота новоствореної головної всеукраїнської освітянської книгозбірні, спільна діяльність освітянських бібліотек на шляху їхньої консолідації та реформування.

В. Г. Кремень, Президент АПН України, д-р філос. наук, професор, академік, звертаючись до учасників конференції, зокрема, зауважив, що освіта – це основа розвитку особистості, суспільства, нації та держави, визначальний чинник майбутнього України, утвердження держави на світовому ринку високих технологій. Одним із основних чинників прогресу в освіті є добре налагоджена інформаційна діяльність, яку здійснюють бібліотеки освітянської галузі на чолі з ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. В. Г. Кремень підкреслив, що створення головної науково-педагогічної бібліотеки стало значною подією для всієї освітянської спільноти нашої держави і привітав колектив із 5-річчям плідної діяльності, нагородивши Бібліотеку Почесною грамотою АПН України за вагомий внесок у розвиток національної освіти.

У поздоровленні міністра освіти і науки України С. М. Ніколаєнка зазначалося, що працівники ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського на чолі з її директором П. І. Роговою чимало зробили для того, щоб Бібліотека відбулася як загальнонаціональний науково-дослідний, науково-інформаційний та науково-методичний ресурсний центр освітянської галузі. Особливого значення сьогодні, підкреслив міністр, набула організація мережі освітянських бібліотек, що дало можливість визначити роль і місце кожного виду бібліотек у системі інформаційного забезпечення освіти. Вперше в країні ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського взяла на себе завдання перетворити шкільні бібліотеки на інформаційно-бібліотечні центри шкіл, підвищувати кваліфікацію бібліотечних працівників галузі, долучилася до підготовки педагогів-бібліотекарів у педагогічних університетах.

Бібліотеку також вітали О. В. Сухомлинська, академік-секретар відділення теорії та історії педагогіки АПН України, д-р пед. наук, професор; О. Я. Савченко, віце-президент АПН України, д-р пед. наук, професор; О. О. Омельченко, Київський міський голова; директори науково-дослідних інститутів АПН України; директори державних бібліотек України та інші гості.

Діяльність ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинсь-

кого за перше п'ятиріччя, здобутки та перспективи розвитку висвітлила у своїй доповіді «Освітянські бібліотеки України у соціокультурному контексті. До п'ятиріччя діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського» її директор П. І. Рогова. Зокрема, вона підкреслила, що незважаючи на труднощі першого п'ятиріччя, дирекція та колектив Бібліотеки провели глобальну роботу з розбудови всеукраїнської освітянської книгозбірні, яка, враховуючи кращий вітчизняний та зарубіжний досвід, із самого початку визначила напрями своєї діяльності, і протягом перших п'яти років формувалася як галузевий науково-дослідний, науково-інформаційний, науково-методичний та координаційний центр бібліотек освітянської галузі України. Як науково-дослідна установа з питань галузевого бібліотекознавства, бібліографознавства та книгознавства Бібліотека протягом першого п'ятиріччя реалізовувала науковий проект «Створення, становлення та розвиток освітянських бібліотек України (X–XX ст.)» (наук. керівник – П. І. Рогова, канд. іст. наук), що завершився в 2005 р. У рамках цієї НДР було проаналізовано діяльність бібліотек галузевої мережі й визначено чимало проблем у їхньому функціонуванні. Насамперед, відсутність консолідуючого та координуючого центру освітянських бібліотек держави призвела до розбалансованості у діяльності галузевих бібліотек різних типів і видів, невиконання в повному обсязі своїх функцій і завдань, слабкої матеріально-технічної бази, відсутності повноцінного комплектування бібліотечних фондів, координації та кооперації щодо інформаційного забезпечення розвитку вітчизняної педагогічної науки, освіти і практики, проблем із підготовкою та перепідготовкою бібліотечних кадрів та підвищенням їхнього фахового рівня. У незалежній Україні, коли освіта набула пріоритетного напрямку, гостро постало питання перетворення освітянських бібліотек на ідеологізовану соціально-комунікативну систему відкритого типу, орієнтовану на входження до світового інформаційного простору, осмислення їх місця і соціального призначення у системі державних бібліотек України. Також у рамках цього проекту розроблено офіційний документ «Положення про мережу освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та АПН України» та понад 100 важливих регламентуючих документів, як для діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, так і бібліотек галузі, що дало змогу об'єднати окремі освітянські бібліотеки в галузеву систему, націлити їх на виконання єдиної мети і завдань, формування інтегрованого інформацій-

ного ресурсу галузі, зорієнтувати на удосконалення діяльності та розробити стратегію подальшого розвитку.

Доповідач підкреслила, що головним досягненням наукового проекту є створення мережі освітянських бібліотек, актуалізація організаційної, інформаційної та науково-методичної діяльності бібліотек освітянської галузі, що увійшли до мережі з метою повноцінного бібліотечно-інформаційного забезпечення користувачів галузі, формування в освітянській галузі України єдиної інфраструктури для забезпечення фахових інформаційних потреб вітчизняних користувачів галузі з актуальних педагогіко-психологічних питань, впровадження нових інформаційних технологій у практику роботи ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та бібліотек галузі тощо. Вагомим здобутком є започаткована Бібліотекою система інформаційного забезпечення галузі вторинними документами з педагогіко-психологічних питань як у традиційній, так і електронній формах за участю науково-педагогічних бібліотек державного та регіонального рівнів, підготовка бібліотечних кадрів у педагогічних вищих навчальних закладів держави, удосконалення системи підвищення кваліфікації бібліотечних працівників освітянської мережі, як на базі головної освітянської книгозбірні, так і в освітянських установах держави. Зі створенням ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського у нашій державі, підкреслила П. І. Рогова, закінчила своє формування галузева мережа бібліотек, і розпочався новий період її розвитку.

П. І. Рогова також відзначила, що підсумки наукової діяльності Бібліотеки протягом першого п'ятиріччя відображені в науково-допоміжному бібліографічному показнику «Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського: п'ять років діяльності (2000–2004)» та у науковому збірнику «Історія освітянських бібліотек України», які підготовлені колективом Бібліотеки до даної конференції.

Окресливши здобутки, директор наголосила і на проблемах, які необхідно вирішувати якнайшвидше, визначила перспективи розвитку освітянських бібліотек України. Ними є інтеграція електронних інформаційних ресурсів спеціальних наукових бібліотек галузі у зведений електронний каталог, забезпечення його багатоаспектного використання й входження бібліотек галузі до Національної системи електронних бібліотек; подальше розроблення системи науково-інформаційного забезпечення

вітчизняної педагогічної науки, освіти і практики; створення вторинних документів, як у традиційній, так і електронній формі тощо. Все це призведе до трансформації педагогічних бібліотек різних рівнів у сучасні галузеві науково-інформаційні та методичні центри, створення на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського галузевого центру з корпоративної каталогізації та формування повнотекстової галузевої бази даних, яка включатиме також вторинну інформацію ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та інших наукових бібліотек.

На завершення свого виступу П. І. Рогова сердечно подякувала АПН України і особисто її Президенту, академіку НАН України В. Г. Кременю за розуміння і підтримку в розбудові як головної освітянської бібліотеки, так і мережі освітянських бібліотек держави.

Результати наукового дослідження були висвітлені у доповідях науковців ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Зокрема Т. Ф. Букшина, заст. директора ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, у своєму виступі «Вивчення основних категорій користувачів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як основа їх ефективного обслуговування» підкреслила важливість такого напряму у науководослідній роботі Бібліотеки. Вона наголосила, що метою ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського є створення якісного інформаційного ресурсу та удосконалення системи обслуговування користувачів щодо забезпечення їхніх фахових інформаційних потреб. У зв'язку з цим, у рамках НДР було проведено аналіз контингенту користувачів Бібліотеки за 2001–2004 рр., охарактеризовано кожен категорію користувачів, їхні фахові інформаційні потреби та форми і методи їхнього задоволення. Доповідач підкреслила, що здійснення цього дослідження відбувалося з урахуванням наукових розробок у розвитку читачезнавства.

І. І. Хемчян, зав. відділу наукового і прикладного бібліотекознавства, у доповіді «Науково-методичне забезпечення мережі освітянських бібліотек України – важливий напрям діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського» приділила увагу змісту науково-методичної діяльності Бібліотеки, висвітливши її стратегічні завдання, що стояли перед ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та мережею підпорядкованих їй освітянських бібліотек та доробок за п'ять років дослідження. Для вдосконалення діяльності освітянських бібліотек держави при Президії АПН України було створено Бібліотечно-інформаційну раду (голова – О. Я. Сав-

ченко, віце-президент АПН України, д-р пед. наук, професор) та Науково-методичну раду з питань удосконалення діяльності мережі освітянських бібліотек при ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (голова – П. І. Рогова, директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, канд. іст. наук). Робота цих дорадчих органів протягом п'ятиріччя спрямовувалася на вирішення питань функціонування й координацію діяльності мережі освітянських бібліотек України як частини загальнонаціональної бібліотечної системи. З огляду на те, що мережа освітянських бібліотек потребує постійної уваги від провідного координаційного науково-методичного центру ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, яка є структурним підрозділом АПН України, цей напрям роботи є актуальним і перспективним.

Стратегічному розвитку мережі освітянських бібліотек, їх інформатизації, зокрема бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів, був присвячений виступ Ю. І. Артемова, канд. техн. наук, зав. відділу науково-технічного забезпечення та впровадження комп'ютерних технологій ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського.

Питанням формування системи інформаційного забезпечення галузі була присвячена доповідь Л. О. Пономаренко, зав. відділу наукової бібліографії.

Багатоаспектна діяльність освітянських бібліотек України різних типів, об'єднаних єдиною метою щодо бібліотечно-інформаційного забезпечення сучасної педагогічної науки, освіти і практики висвітлювалася у виступах директора Миколаївської науково-педагогічної бібліотеки Т. І. Роскіної («Миколаївська науково-педагогічна бібліотека – центр упровадження інформаційно-комп'ютерних технологій у шкільні бібліотеки м. Миколаєва»), зав. бібліотеки ім. А. Ф. Залевської Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України А. В. Шинкаренко («Науково-інформаційне забезпечення розвитку педагогічної науки і освіти спеціальними педагогічними бібліотеками наукових установ АПН України»), заступника директора Наукової бібліотеки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова Л. В. Савенкової («Роль бібліотеки вищого навчального закладу у формуванні умінь самостійної роботи з інформаційно-пошуковими системами»), директора обласного наукового бібліотечно-інформаційного центру Дніпропетровського ІППО Є. Г. Гонік («Стратегія діяльності обласного наукового бібліотечно-інформаційного центру Дніпропетровського ІППО в

освітньому інформаційному просторі регіону»), наукового співробітника ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського В. П. Здановської («Бібліотеки обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти – центри інформаційної підтримки освітян в регіонах») та ін.

На засіданні секції «Інноваційна діяльність спеціальних наукових бібліотек в інформаційному просторі України» обговорювалися: інноваційна діяльність ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та бібліотек держави, проблеми формування інформаційного освітянського ресурсу галузі, стан інформаційного й науково-методичного забезпечення бібліотек галузі, проблеми стандартизації у вітчизняному бібліотекознавстві, бібліографознавстві та книгознавстві, функціонування системи МБА, культурно-просвітницька діяльність.

На секції «Перспективні напрями розвитку бібліотек загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів в умовах модернізації освіти в Україні» обговорювалися питання інноваційної діяльності вищезазначених бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів, зокрема, впровадження сучасних інформаційних технологій у їхню роботу, проблеми неперервної професійної освіти бібліотекарів, науково-методичного забезпечення діяльності шкільних бібліотек. Інноваційна діяльність бібліотек загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів на сучасному етапі розглядалася у контексті впровадження в їхню роботу інформаційно-комп'ютерних технологій. Було презентовано досвід кращих шкільних бібліотечно-інформаційних центрів м. Києва і Київської області.

У рамках Всеукраїнської науково-практичної конференції працювало дві секції та було проведено засідання Науково-методичної ради з питань удосконалення діяльності мережі освітянських бібліотек МОН України та АПН України.

На заключному пленарному засіданні директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, П. І. Рогова, підсумовуючи роботу конференції, зазначила, що проведення Всеукраїнської науково-практичної конференції дало можливість проаналізувати п'ятирічний доробок головної бібліотеки та інших освітянських книгозбірень, спільними зусиллями яких розпочато реформаційні процеси в їх діяльності, визначити перспективи їхнього розвитку. Досягнуті результати ще раз переконують нас у важливості кооперації і координації діяльності освітянських бібліотек задля виконання спільної мети

й завдань. Активна позиція бібліотекарів освітянських книгозбірень привернула увагу органів управління освітою до проблем розвитку освітянських бібліотек, сприяла підвищенню їхнього іміджу та значенню у інформаційному забезпеченні розвитку педагогічної науки, освіти і практики, що, в свою чергу, впливатиме на соціально-економічний розвиток суспільства. Висловлені думки підтримали всі учасники конференції.

На конференції були розроблені і обговорені рекомендації у галузі нормативно-правового забез-

печення освітянських бібліотек; наукових досліджень; формування інформаційного ресурсу освітянської галузі; створення та використання новітніх інформаційних технологій і бібліотечно-інформаційного продукту; підвищення кваліфікації бібліотечних фахівців.

Павла РОГОВА,

директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського,

канд. іст. наук,

Ірина ХЕМЧАН,

зав. відділу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Інноваційні проекти збереження і консервації бібліотечних фондів у Російській державній бібліотеці

Порушення та вирішення проблеми збереження бібліотечних фондів у Російській державній бібліотеці (раніше Державна бібліотека СРСР імені В. І. Леніна) має більш ніж шістдесятилітню історію – уже в 1936 р. у Бібліотеці було організовано групу гігієни книги, яка виконувала профілактичні заходи зі збереження фондів, а у 1938 р. розпочала реставрацію бібліотечних фондів. На той час Бібліотека виступала методичним і науково-технологічним центром бібліотечної роботи для усіх республіканських бібліотек колишнього СРСР. Уже тоді у Бібліотеці було визначено, що найбільш складним і трудомістким процесом у роботі зі збереження бібліотечних фондів є дотримання температурно-вологісного режиму. Регулярний контроль за дотриманням режимів зберігання виступав складною проблемою з причин відсутності достатньої площі приміщень для розміщення фондів, приладів і технічного обладнання, які б забезпечували контроль ГОСТівських параметрів фізичного і хімічного складу повітря у сховищах. Програмою розвитку Науково-дослідного центру консервації документів Російської державної бібліотеки на 1998–2010 рр. пріоритетним напрямом визначено максимальне обмеження негативного впливу всіх факторів навколишнього середовища на матеріали документів¹.

¹ Програма развития Научно-исследовательского центра консервации и реставрации документов Российской государственной библиотеки на период 1998–2010 гг. // Библиотечное ведение. – 1998. – № 3. – С. 4–17.

Для вирішення проблеми збереження фондів у нашій Російській державній бібліотеці усі ресурси направляє на втілення інноваційних проектів.

Згідно з планом наукової роботи за тематикою Центру консервації і реставрації (ЦКР) НБУВ та з метою вивчення технологічних аспектів стабілізації бібліотечних документів, сучасних засобів для реставрації та контролю нормативних режимів зберігання фондів, методів консервації старовинних оправ та для участі у роботі міжнародного інформаційного конгресу з 4 по 10 грудня 2005 р. двох співробітників ЦКР було направлено на стажування до Науково-дослідного центру консервації документів Російської державної бібліотеки.

Під час стажування у Науково-дослідному центрі консервації документів Російської державної бібліотеки науковцями НБУВ вивчено особливості стабілізації документів із ослабленою матеріальною основою, зокрема:

▲ технологічні параметри та технічну характеристику обладнання фірми NESCHEN – машини для консервації (нейтралізації) документів на папері ВСП С 900 для нейтралізації надмірної кислотності паперу до рН 8,2 з одночасним зміцненням тексту газет та аркушевого матеріалу (аркушів розшитих книг), сушінням і вирівнюванням їх. Ці операції базуються на нейтралізації надмірної кислотності поверхні матеріальної основи окремих аркушів документів відомого «Букінбургського процесу», який пе-